

Marzena Stańska¹✉, Robert Rozwałka², Kinga Kowalczyk¹

Dipoena torva (Thorell, 1875) – gatunek pająka związanych z pniami drzew

Dipoena torva (Thorell, 1875) – spider living on tree stems

Abstract. *Dipoena torva* is a spider species of Euro-Siberian range, rarely recorded from many European countries and the Asian part of Russia. In Poland it is known from the 18 sites mainly located in the eastern part of the country. Literature data and new records of this spider show that this species is strictly connected with tree trunks of old trees (full of cracks and holes) and it is not as rare as it was assumed.

Key words: Theridiidae

Dipoena torva (Thorell, 1875) to niewielkich rozmiarów pająk należący do rodziny omatnikowatych (Theridiidae). Samce osiągają rozmiary 2,5–3 mm, samice są nieco większe 2,8–4 mm (Roberts 1995; Almqvist 2005). Obie płci są ubarwione jednakowo: głowotułów jest ciemnokasztanowy, natomiast odwłok – brunatnokasztanowy. Odnóża są kasztanowe do kasztanowobrunatnych, z rozjaśnionymi rzepkami i nasadami stawów. Na lateralnych powierzchniach ud IV pary pomarańczowa podłużna plama ciągnie się od nasady do około 1/3–1/2 długości uda. Głowotułów samicy jest normalnie wykształcony (fot. 1), natomiast u samca silnie wzniesiony, o wysokości równej długości, przy-

pomina cylinder z charakterystycznym zagłębieniem w kształcie podkowy na stronie grzbietowej (fot. 2).

Dipoena torva jest gatunkiem eurosyberyjskim wymienianym z większości krajów Europy (van Helsdingen 2007; Staudt 2007) oraz z azjatyckiej części Rosji (Izmailova 1989). Jest uważany za gatunek rzadki, znany na ogół z bardzo nielicznych stanowisk (Gajdoś et al. 1999; Aakra et Hauge 2002; Buchar et Růžička 2002; Staudt 2007). W „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” został umieszczony w kategorii gatunków narażonych na wyginięcie (VU) (Staręga et al. 2002).

Foto. 1. Samica *Dipoena torva*
Photo 1. Female of *Dipoena torva*

Foto. 1. Samiec *Dipoena torva*
Photo 1. Male of *Dipoena torva*

¹ Akademia Podlaska, Instytut Biologii, Katedra Zoologii, ul. Prusa 12, 08-110 Siedlce,
✉ +48 256431358; e-mail: stanska@ap.siedlce.pl

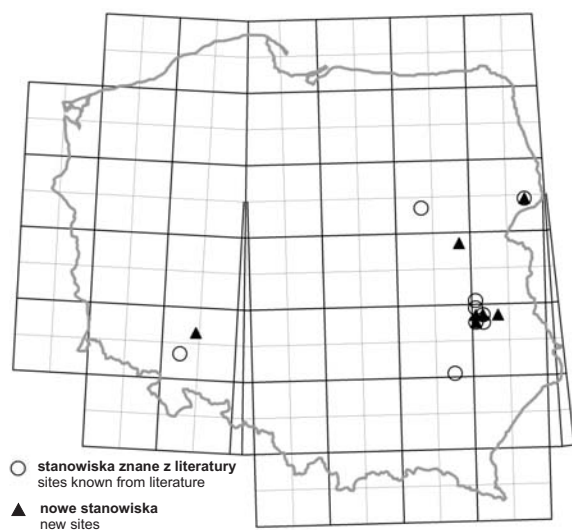
² Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej, Zakład Zoologii, ul. Akademicka 19, 20-033; Lublin

Tabela 1. Stanowiska *Dipoena torva* w Polsce (dane literaturowe)Table 1. Sites of *Dipoena torva* in Poland (literature data)

Lp. No.	Stanowiska (UTM) Sites	Siedlisko Site description	Metody Methods	Literatura References
1	Ślęża; Góra Strzegomiańska (XS 23)	widna poręba; świerk clearing; spruce	czerpak entomologiczny sweep net	Czajka 1966
2	Puszcza Biała (ED 33)	ponad 100-letni bór sosnowy; korony sosen over 100-year-old pine forest; pine tree tops	samolówki (pułapki Moericke'go) Moericke traps	Sterzyńska et Ślepowroński 1994, Staręga 2003
3	Lublin (FB 07)	centrum miasta; ściany zabudowań city centre, building walls	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka 2006
4	Lublin (FB 07)	Park Akademicki przy ul. Głębokiej; kora topoli Academic Park at Głębocka Street; poplar tree bark	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka 2007
5	Jakubowice Murowane k/Lublina Jakubowice Murowane near Lublin (FB 18)	murawa kserotermiczna; gałęzie jesionu xerothermic grassland, ash branches	parasol entomologiczny beating tray	Rozwałka 2007
6	Kozłówka k/Lublina Kozłówka near Lublin (FC 00)	park przy Muzeum Zamoyskich; pnie kasztanowców i lip park at the Museum of Zamoyski; horse-chestnut and lime tree stems	pułapki lepowe na pniach flypaper traps on tree stems	Rozwałka 2007, 2009
7	PK Lasy Kozłowieckie Landscape Park Kozłowieckie Forests (FB 09)	ok. 50-letni grąd; pień dębu some 50-year-old oak-hornbeam forest; oak tree stems	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka 2007, 2009
8	Puszcza Sandomierska: Nadl. Rozwadów Sandomierska Forest; Rozwadów forest district (EB 70)	szkółka/młodnik leśny nursery/young tree stand	samolówka - pułapka Moericke'go na palikach Moericke traps	Rozwałka 2007
9	Puszcza Białowieska; Nadl. Hajnówka Białowieska Forest, Hajnówka forest district (FD 74)	ok. 200-300-letni grąd; kora grabu, dębu some 200-300-year-old oak-hornbeam forest; hornbeam and oak tree bark	opylanie insektycydem dusting with insecticide	Otto et Floren 2007
10	niewielki kompleks leśny Rejkowizna, na obrzeżach Świdnika Small forest complex Rejkowizna on the outskirts of Świdnik town (FB 17)	ok. 50–60-letni widny las mieszany z przewagą dębu i grabu oraz z udziałem sosny juv. zimujące w załamach i pod korą dębów some 50-60-year-old open mixed forest, with oak and hornbeam as predominant species and with submixture of pine juv. individuals hibernating in bark bends and under bark of oak trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielak-Bielecki 2008
11	Świdnik (FB 17)	park śródmiejski wokół Gimnazjum nr 2 osobniki juv. zimujące w załamach i pod korą dębów i robinii town park around the Gymnasium No. 2 juv. individuals hibernating in bark bends and under bark of oak and black locust trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielak-Bielecki 2008
12	Świdnik (FB 17)	zadrzewienia śródmiejskie wzdłuż ul. Słowackiego osobniki juv. zimujące w załamach i pod korą kasztanowców wooded area along the Słowacki Street juv. individuals hibernating in bark bends and under bark of horse-chestnut trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielak-Bielecki 2008

c.d. tabeli 1
Table 1 cont.

Lp. No.	Stanowiska (UTM) Sites	Siedlisko Site description	Metody Methods	Literatura References
13	Świdnik (FB 17)	zieleń osiedlowa na Osiedlu nr 1; osobniki juv. zimujące w załamach i pod korą jesionów i klonów urban green area at the Living Complex No. 1; juv. individuals hibernating in bark bends and under bark of ash and maple trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielecki 2008
14	Świdnik (FB 17)	park śródmiejski otaczający zakłady WSK; osobniki juv. zimujące w załamach i pod korą sosen i czereśni town park around the WSK factory; juv. individuals hibernating in bark bends and under bark of pine and cherry trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielecki 2008
15	Lublin (FB 07)	Ogród Saski; kasztanowce Ogród Saski (Saski Garden); horse-chestnut trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielecki 2008
16	Lublin (FB 07)	Park Ludowy; kasztanowce Park Ludowy; horse-chestnut trees	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka et Bielecki 2008
17	Ponikwoda k/Lublina (FB 18)	murawa kserotermiczna; okaz zapewne pochodził z kęp zarośli tarniny xerothermic grassland; an individual probably originated from blackthorn shrubs	pułapki Barbera pitfall traps	Rozwałka et Juszczyński 2009

Rycina 1. Stanowiska *Dipoena torva* w PolsceFigure 1. Location of *Dipoena torva* in Poland

W Polsce po raz pierwszy pająk ten został odnotowany z Masywu Ślęży, gdzie jeden samiec został złowiony na młodym świerku, na silnie prześwietlonej porębie, na tzw. Górze Strzegomiańskiej (Czajka 1966). Obecnie w Polsce znanych jest w sumie 18 stanowisk tego gatunku (tab. 1 i 2, ryc. 1). Staręga (1983), na podstawie bliżej niesprecyzowanych ustnych informacji A. Dziabaszeńskiego, jako miejsce występowania *D. torva* wymienił „byłe województwo poznańskie”. Nie-

stety brak bliższych danych uściślających tę informację, a Dziabaszeński (1989, 1991, 1995, 2002) w swoich publikacjach nie wymienia tego gatunku, dlatego, na rycinie 1 nie zostało ono uwzględnione.

Simon (1997) podaje, że *Dipoena torva* wybiera zazwyczaj pnie i gałęzie drzew, rzadziej natomiast występuje w koronach. Dane zamieszczone w tabeli 1 i 2 wskazują, że rzeczywiście jest to gatunek łowiony niemal wyłącznie na pniach drzew, ewentualnie na ścianach zabudowań (środowisko zastępcze). Niemniej obserwacje prowadzone nad biologią tego gatunku wskazują, że jest to pająk odbywający cykliczne wędrówki wzdłuż pnia (Rozwałka et Bielak-Bielecki 2008, dane niepubl.). *Dipoena torva* zimuje w postaci starszych stadiów młodocianych lub subadultnych w dolnych partiach pni, ale nie w ściółce (Rozwałka et Bielak-Bielecki 2008 oraz mat. niepubl.), po czym wiosną, zwykle w maju, czerwcu, przystępuje do rozrodu, który przebiega na pniach drzew. Dorosłe osobniki giną w lipcu, natomiast młodociane wędrują w górne partie pni. W drugiej połowie lata na pniach drzew prawie nie ma młodych osobników *D. torva*, po czym znów pojawiają się one z początkiem jesieni, aby przezimować (Rozwałka, mat. niepubl.). Nie jest wykluczone, że te sezonowe wędrówki są wymuszone przez dostępność odpowiednich szczelin niezbędnych do przezimowania. Natomiast dane z terenu Polski na temat preferowanych gatunków drzew (tab. 1 i 2) nie potwierdzają przywiązania *D. torva* do sosny lub dębu, wymienianych jako główny biotop tego gatunku w literaturze (Czajka 1966; Simon 1997; Aakra et Hauge

Tabela 2. Nowe stanowiska *Dipoena torva* w PolsceTable 2. New sites of *Dipoena torva* in Poland

L.p. No.	Stanowiska(UTM) Sites	Siedlisko Site description	Metody Methods	Źródła informacji References
1	Stawy Broszkowskie k/Siedlec Broszkowskie Ponds near Siedlce (EC 88)	ols; kora dębu, olchy, brzozy alder carr; bark of oak, adler, and birch trees	pułapki nadrzewne – pasy tektury falistej zamocowane na pniach tree traps – belts of corrugated cardboard on stems	Kowalczyk ms.
2	Hajnówka (FD 74)	park śródmiejski town park	wypatrywanie hand collecting	dokumentacja fotograficzna D. Majgier photographic documentation by D. Majgier
3	Lublin (FB 08)	Ogród Botaniczny (Sławinek); kasztanowce, jawory Botanical Garden (Sławinek) horse-chestnut and sycamore maple trees	wypatrywanie, pułapki lepowe hand collecting, flypaper traps	Rozwałka, mat. niepubl. Rozwałka, unpublished
4	Lublin (FB 07)	okolice Zalewu Zemborzyckiego; kasztanowce, lipy surroundings of Zemborzycki reservoir; horse-chestnut and lime trees	wypatrywanie, pułapki lepowe hand collecting, flypaper traps	Rozwałka, mat. niepubl. Rozwałka, unpublished
5	Lublin (FB 07)	Miasteczko Akademickie; kasztanowce, glediczia (iglicznia), topole, wiązy, buki, dęby University campus; horse-chestnut, gleditsia, poplar, elm, beech, and oak trees	wypatrywanie, pułapki lepowe hand collecting, flypaper traps	Rozwałka, mat. niepubl. Rozwałka, unpublished
6	Lublin (FB 07)	Osiedle Kruczkowskiego; kasztanowce Kruczkowski district; horse-chestnut trees	wypatrywanie, pułapki lepowe hand collecting, flypaper traps	Rozwałka, mat. niepubl. Rozwałka, unpublished
7	Lublin (FB 07)	cmentarz przy ul. Lipowej; kasztanowce, lipy, jesiony, jawory cemetery at Lipowa Street; horse-chestnut, lime, elm, and sycamore maple trees	wypatrywanie, pułapki lepowe hand collecting, flypaper traps	Rozwałka, mat. niepubl. Rozwałka, unpublished
8	Jakubowice Murowane (FB 18)	park otaczający ruiny dworu Pasławskich; kasztanowce, bez czarny park around ruins of the Pasławski manor house; horse-chestnut and black elder	wypatrywanie hand collecting	Rozwałka, mat. niepubl. Rozwałka, unpublished
9	Wrocław (XS 46)	na oknie w tramwaju linii nr 10 window of the tram No. 10	wypatrywanie hand collecting	Bielak-Bielecki, mat. niepubl. Bielak-Bielecki, unpublished
10	Łęczna k. Lublina Łęczna near Lublin (FB 38)	zadrzewienia śródmiejskie; kasztanowiec wooded town area; horse-chestnut tree	wypatrywanie scouting	Bielak-Bielecki, mat. niepubl. Bielak-Bielecki, unpublished

2002; Thunes et al. 2004; Almquist 2005). W zamieszczonym zestawieniu (tab. 1 i 2) znajdują się przede wszystkim drzewa liściaste (kasztanowiec, dąb, robinia, jesion, czereśnia, jawor, topola) o korze pełnej szczelin i załamów, wyraźnie preferowanej przez ten gatunek. Natomiast rzadko, mimo wielokrotnych poszukiwań, stwierdzano ten gatunek na pniach drzew iglastych (tab. 2, Rozwałka et Bielak-Bielecki 2008). Prawdopodobnie więc, czynnik mikrosiedliskowy, czyli rozbudowana, pełna szczelin i spękań powierzchnia kory, jest w

przypadku tego pająka znacznie ważniejszy niż gatunek drzewa. Jednocześnie preferowanie drzew o pełnej szczelin korze zawęży spektrum siedlisk zamieszkiwanych przez ten gatunek głównie do starszych wiekowo drzewostanów, bo tam tylko może znaleźć odpowiednio dużo kryjówek. Dodatkowym czynnikiem limitującym jego występowanie może być zasobność pokarmowa biotopu. *Dipoena torva* jest myrmekofagiem i jej obecność może być ograniczana przez dostępność mrówek, którymi się odżywia.

W świetle powyższych danych (tab. 1 i 2) wydaje się, że *D. torva* nie jest aż tak rzadkim gatunkiem w Polsce, jak wcześniej przypuszczano. Przedstawione wyniki badań i obserwacji (tab. 2) oraz cytowana literatura wskazują, że jest to pająk znacznie liczniejszy niż dotychczas się uważało. Tę tezę potwierdzają dane z pułapek lepowych zakładanych na pniach kasztanowców przeciwko *Cameraria ohridella* Deschka & Dimić 1985, gdzie stwierdzano nawet po kilkadziesiąt osobników tego gatunku pająka (Rozwałka, mat. niepubl.).

Najprawdopodobniej *D. torva* to gatunek nie tyle rzadki, co rzadko łowiony z uwagi na ściśle przywiązanie do kory drzew. Ten mikrohabitat zamieszkiwany przez szereg wyspecjalizowanych gatunków pajaków nieczęsto jest przedmiotem celowych badań arachnologów, stąd wiele gatunków korowych jest uważanych za rzadkie (np. *Seycellocesa vittata* (C. L. Koch, 1836), *Chubiona corticalis* (Walckenaer, 1802), *C. marmorata* L. Koch 1866, *Micaria (Arboricaria) subopaca* Westring, 1861).

Podziękowania

Autorzy serdecznie dziękują Pawłowi Bielak-Bieleckiemu i Dariuszowi Majgierowi za udostępnienie danych o stwierdzeniach *Dipoena torva*.

Literatura

- Aakra K., Hauge E. 2002. Provisional List of Rare and Potentially Threatened Spiders (Arachnida: Araneidae) in Norway including their Proposed Red List Status. *NINA Fragrapport* (Trondheim), 42: 1-38.
- Almquist S. 2005. Swedish Araneae, part 1: families Atypidae to Hahnidae (Linyphiidae excluded). *Insect Systematic & Evolution Suppl.*, 62: 1-284.
- Buchar J., Růžička V. 2002. Catalogue of spiders of the Czech Republic, Praha–Peres
- Czajka M. 1966. Pająki (Araneae) Masywu Ślęży. *Acta Universitatis Wratislaviensis, Prace Zoologiczne*, 2: 71-124.
- Dziabaszewski A. 1989. Uwagi faunistyczne o rzadszych gatunkach pajaków (Aranei) z Poznania (z listą 302 stwierdzonych gatunków). *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, C, 38: 5-21.
- Dziabaszewski A. 1991. Nowe gatunki pajaków (Aranei) dla miasta Poznania. Towarzystwo Przyjaciół Nauk, III. Prace Komisji Biologicznej, 73: 27-34.
- Dziabaszewski A. 1995. Pająki (Aranei) zabudowań Poznania. *Badania fizjograficzne nad Polską Zachodnią*, C, 42: 7-38.
- Dziabaszewski A. 2002. Loty na nici pajęczej. [W:] Kronika miasta Poznania, Wśród zwierząt i roślin, V (red. J. Wiesiołowski), Poznań, Wydawnictwo Miejskie 3: 134-144.
- Gajdoš P., Svatoň J., Sloboda K. 1999. Catalogue of Slovakian spiders. Ustav krajiny ekolgie Slovenskej akademie vied, Bratislava.
- Heldsingen van P. 2007. Fauna Europaea, Araneae: version 1.3, <http://www.faunaeur.org> (dostęp z dnia 15.09.2009 r.).
- Izmailova M. V. 1989. Fauna of Spiders of South Part of Eastern Siberia. Irkutsk State University, Irkutsk.
- Kowalczyk K. 2008 (ms.). Różnorodność gatunkowa pajaków naroślinnych i pni drzew olsu w Rezerwacie Stawy Broszkowskie. Praca magisterska, Katedra Zoologii, Akademia Podlaska.
- Otto S., Floren A. 2007. The spiders (Araneae) of tree canopies in the Białowieża Forest. *Fragmenta Faunistica*, 50(1): 57-70.
- Roberts M. J. 1995. Spiders of Britain and Northern Europe. Collins Field Guide. Harper Collins Publisher. London, Glasgow, New York, Sydney, Auckland, Toronto, Johannesburg.
- Rozwałka R. 2006. Spiders (Araneae) of the selected synantropic environments in Lublin City. *Fragmenta Faunistica*, 49: 57-68.
- Rozwałka R. 2007. Materiały do znajomości pajaków (Araneae) Wyżyny Lubelskiej. *Nowy Pamiętnik Fizjograficzny*, 5 (2006) (1-2): 145-173.
- Rozwałka R. 2009. Pajęczaki (Arachnida: Araneae, Opiliones) wschodniej części Parku Krajobrazowego Lasy Kozłowieckie. *Nowy Pamiętnik Fizjograficzny*, 6(2007)(1-2): 71-86.
- Rozwałka R., Bielak-Bielecki P. 2008. Wstępna charakterystyka pajaków korowych parków śródmiejskich Lublina i Świdnika w okresie zimowym. [W:] Fauna miast. Ochronić różnorodność biotyczną w miastach. (red.: P. Indykiewicz, L. Jerzak, T. Barczyk). Bydgoszcz, Wyd. Pomorze, 290-296.
- Rozwałka R., Juszczyński P. 2009. Pająki (Araneae) dwu nalesowych stanowisk kserotermicznych w okolicach Lublina. *Nowy Pamiętnik Fizjograficzny*, 6(2007)(1-2): 87-106.
- Simon U. 1997. On the biology of *Dipoena torva* (Araneae: Theridiidae). *Arachnologische Mitteilungen*, 13: 29-40.
- Staręga W. 1983. Wykaz krytyczny pajaków (Aranei) Polski. *Fragmenta Faunistica*, 27: 149-268.
- Staręga W. 2003. Pająki z Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody*, 22(4): 531-541.
- Staręga W., Błaszak C., Rafalski J. 2002. Araneae Pająki. Czerwona lista gatunków. [W:] Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce (red. Z. Głowaciński). Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków, 133-140.
- Staudt A. 2007. Nachweiskarten der Spinnen Deutschlands. Version. 27.XII.2007. Internet: <http://www.spiderling.de/arages> (dostęp z dnia 15.09.2009 r.).
- Sterzyńska M., Ślepowroński A. 1994. Spiders (Aranei) of tree canopies in Polish pine forest. *Fragmenta faunistica*, 36: 485-500.
- Thunes K. H., Skartveit J., Gjerde I., Star J., Solhøy T., Fjellberg A., 2004. The arthropod community of Scots pine (*Pinus sylvestris* L.) canopies in Norway. *Entomologica Fennica*, 15: 65-90.

Praca została złożona 10.11. 2009 r. i po recenzjach przyjęta 21.01.2010 r.

© 2010, Instytut Badawczy Leśnictwa